

Beslutad av: AC-nätverket vuxen/försörjningsstöd 220421	Gäller för: Socialförvaltningarna Centrum, Hisingen, Nordost och Sydväst.	Diarienummer: [Nummer]	Datum och paragraf för beslutet: [Text]
Dokumentsort: Stödjande dokument	Giltighetstid: Tills vidare	Senast reviderad: 250901	Dokumentansvarig: Processledare enheten för kvalitet

Socialförvaltningarnas handbok för arbetet med att utreda felaktiga utbetalningar inom ekonomiskt bistånd

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
Allmänt om uppdraget.....	3
Inledning.....	3
Begreppsförklaringar.....	3
Utgångspunkter	3
Lagstiftning	3
1. Socialtjänstlagen (2025:400).....	4
2. Bidragsbrottslagen (2007:612).....	4
3. Lagen om underrättelse vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet (2008:206).....	5
4. Folkbokföringslag (1991:481).....	5
5. Lag (2024:307) om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet	5
Socialstyrelsen.....	6
Koppling till styrande dokument.....	6
Handlägningsprocessen	7
Nytt ärende	7
Inkommande information.....	7
Aktualisering i Treserva	8
Förhandsbedömning	8
Utredning inleds	10
Utredningens innehåll och genomförande.....	11
Beslut.....	13
Beslut om återkrav	13
Beslut om polisanmälan	16
Uppföljning	18
Uppföljning av polisanmälan	18
Uppföljning av återkrav	19
1. Om individen/hushållet är fortsatt aktuell på försörjningsstöd	19
2. Om individen/hushållet är avslutad på försörjningsstöd	19
3. När klienten medverkar till frivillig återbetalning	19
4. När klienten inte medverkar till frivillig återbetalning	19
5. Betalningsförmåga	19
6. Tjänsteutlåtande om ersättningstalan	20
7. Efter beslut från utskottet	20
8. Dom från förvaltningsrätten	20
9. När ärendet lämnats över till inkasso	20
Kravestergift.....	21
Avslut av återkrav	21
Avslut av ärende.....	21
Bilaga 1	23
Bilaga 2 Sekretess	24
Bilaga 2, information om polisens arbete.....	27
Källor och referenser	29

Allmänt om uppdraget

Inledning

Felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd kan uppkomma av en rad olika orsaker. En felaktig utbetalning kan bero på såväl interna felaktigheter vid handläggningen av ekonomiskt bistånd som till följd av att oriktiga uppgifter, medvetet eller omedvetet, lämnas in till socialtjänsten.

Utgångspunkten vid handläggning av ekonomiskt bistånd är att felaktiga utbetalningar ska förebyggas så långt det är möjligt. Som ett led i det förebyggande arbetet används blanketten ”Information och bekräftelse på mottagen information” som invånare i kommunen som söker eller uppbär ekonomiskt bistånd skriver under.

Handboken beskriver handlägningsprocessen för det arbete som bedrivs vid misstanke om felaktig utbetalning och bidragsbrott. Syftet med handboken är att ge handläggare stöd och vägledning i arbetet med felaktiga utbetalningar. Utgångspunkten för arbetet är relevant lagstiftning samt Socialstyrelsens riktlinjer och allmänna råd.

Begreppsförklaringar

- FUT: Förkortning på felaktiga utbetalningar och bidragsbrott.

Utgångspunkter

- Vid misstänkt felaktig utbetalning handläggs ärendet som enskild ärendetyp och separat ifrån ärendet om ekonomiskt bistånd.
- Syftet med eventuell utredning är att sakligt ta ställning till om en felaktig utbetalning föreligger och om det finns grund för återkrav och/eller en polisanmälan avseende misstänkt bidragsbrott.
- Återkrav som regleras enligt 33 kap. 1 § SOL utreds och hanteras inom ramen för felaktiga utbetalningar.

Lagstiftning

De lagar som reglerar arbetet med felaktiga utbetalningar är:

- Socialtjänstlagen (2025:400)
- Förordning (2008:975) om uppgiftsskyldighet i vissa fall enligt socialtjänstlagen (2001:453)
- Kommunallagen (2017:725)
- Förvaltningslagen (2017:900)
- Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
- Bidragsbrottslagen (2007:612)
- Lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen
- Folkbokföringslag (1991:481)

- Lag (2024:307) om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet

Nedan beskrivs kort den lagstiftning som framför allt berör arbetet med felaktiga utbetalningar.

1. Socialtjänstlagen (2025:400)

I de fall en person har beviljats ekonomiskt bistånd på felaktiga grunder finns en återbetalningsskyldighet som regleras i 33 kap. 1 § socialtjänstlagen. Den felaktiga utbetalningen kan bero på att den enskilde lämnat oriktiga uppgifter eller underlåter att lämna uppgifter, vilket sedan orsakat att biståndet beviljats på felaktiga grunder. Ifall det konstaterats att den enskilde förorsakat den felaktiga utbetalningen föreligger ett strikt ansvar att återbetala.

Om en person har tagit emot bistånd på felaktiga grunder eller med ett för högt belopp och skäligen borde ha insett detta kan socialtjänsten i vissa fall återkräva biståndet. Här är det framför allt uppenbara fel som avses och socialtjänsten ska i dessa fall vara mera restriktiva vid beslut om återkrav. (se vidare avsnitt socialtjänstens misstag)

Socialtjänstens beslut om återkrav reglerar en persons skyldighet att återbetala och återbetalning sker i första hand på frivillig väg. Om den enskilde inte återbetalar skulden kan socialtjänsten väcka talan om ersättning hos förvaltningsrätten.

Om ett återkrav beslutas på felaktiga grunder eller om det finns andra skäl kan socialtjänsten efterge beslutet om återkrav med stöd av 33 kap. 6 § socialtjänstlagen.

2. Bidragsbrottslagen (2007:612)

Enligt 6 § bidragsbrottslagen ska socialtjänsten göra en polisanmälan om det finns misstanke om brott. Bestämmelsen innebär en skyldighet att göra en anmälan vid misstanke om bidragsbrott. Det är därmed inte möjligt att avstå från anmälan exempelvis på grund av att andra sanktioner drabbar personen eller på grund av social hänsyn.

Bidragsbrottslagen omfattar ekonomiska ersättningar som betalas ut för personligt ändamål och som beslutas av Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala Studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommunerna eller arbetslöshetskassorna och som betalas ut till en enskild person (ekonomisk förmån). Lagen gäller även sådana ersättningar som enligt lag eller förordning beslutas av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller en kommun som avser en enskild person men som betalas ut till eller tillgodoräknas någon annan än den enskilde.

En person som lämnar oriktiga uppgifter eller inte anmäler ändrade förhållanden som han eller hon är skyldig att anmäla enligt lag eller förordning, och på så sätt orsakar fara för att en ekonomisk förmån felaktigt betalas ut eller betalas ut med för högt belopp, kan enligt 2 § bidragsbrottslagen dömas för bidragsbrott till fängelse i högst två år, eller om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Enligt 6 § bidragsbrottslagen ska polisanmälan göras om ”det kan misstänkas” att brott enligt bidragsbrottslagen begåtts. Detta innebär att myndigheten ska göra en preliminär bedömning om det föreligger uppsåt eller grov oaktsamhet i syfte att sälla bort helt klara fall där inget brott har begåtts. Även fall av mindre allvarligt vårdslöst bidragsbrott ska sällas bort.

I de ursprungliga förarbetena till bidragsbrottslagen framhålls att anmälan bör ske när det finns en välgrundad anledning att anta att brott har begåtts. Den anmälade myndigheten ska dock inte göra någon bedömning av om den bevisning som finns är tillräcklig för lagföring. Detta ska polis och åklagare göra.

3.Lagen om underrättelse vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet (2008:206)

Lagen avser ekonomiska ersättningar som betalas ut för personligt ändamål och som beslutas av Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala Studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommunerna eller arbetslöshetskassorna och som betalas ut till en enskild person (ekonomisk förmån). Lagen gäller även sådana ersättningar som enligt lag eller förordning beslutas av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller en kommun som avser en enskild person men som betalas ut till eller tillgodoräknas någon annan än den enskilde (ekonomiskt stöd).

Underrättelseskyldigheten innebär att myndigheterna är skyldiga att underrätta varandra om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån felaktigt betalats ut eller betalats ut med ett för högt belopp. Socialtjänsten var tidigare undantagen från att lämna underrättelser och kunde enbart motta underrättelser, men sedan lagen ändrades 2020-01-01 är kommunerna och socialtjänsten skyldiga att lämna underrättelser på samma sätt som de övriga myndigheterna.

I Göteborgs stad hanteras underrättelse till annan myndighet vid antagande om felaktig utbetalning i enlighet med följande rutin, se länk.

4.Folkbokföringslag (1991:481)

Lagen reglerar en persons bosättning samt registrering av de uppgifter om personen som enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet får förekomma i folkbokföringsdatabasen.

Kommunala myndigheter är skyldiga att underrätta Skatteverket om det kan antas att en uppgift i folkbokföringen om en person som är eller har varit folkbokförd är oriktig eller ofullständig (32 c § folkbokföringslagen).

I Göteborgs stad hanteras underrättelse till Skatteverket vid antagande om felaktig eller ofullständig folkbokföring i enlighet med följande rutin, se länk.

5.Lag (2024:307) om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet

Lagen innehåller bestämmelser om skyldigheter att lämna ut uppgifter för kommuner, arbetslöshetskassor och vissa statliga myndigheter. I lagen anges;

2 § Arbetsförmedlingen, Bolagsverket, Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Kronofogdemyndigheten, Migrationsverket, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, en kommun eller en arbetslöshetskassa ska lämna en uppgift som den förfogar över till

en annan av dessa aktörer om uppgiften behövs i den mottagande aktörens författningsreglerade verksamhet för att säkerställa korrekta beslutsunderlag för att förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

En uppgift som omfattas av sekretess ska dock inte lämnas ut om övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut.

Uppgifter som rör enskilda inom socialtjänsten omfattas ej av bestämmelsen vilket i praktiken innebär att socialförvaltningarna enbart kan inhämta uppgifter (och ej lämna ut uppgifter) från nämnda myndigheter med hänvisning till lagstiftningen.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd är utöver lagstiftningen styrande och vägledande för arbetet.

- SOSFS 2013:1 Allmänna råd om Ekonomiskt bistånd. Tillhörande handbok Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten (2021).
- SOSFS 2014:5 Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS. Tillhörande handbok Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015).

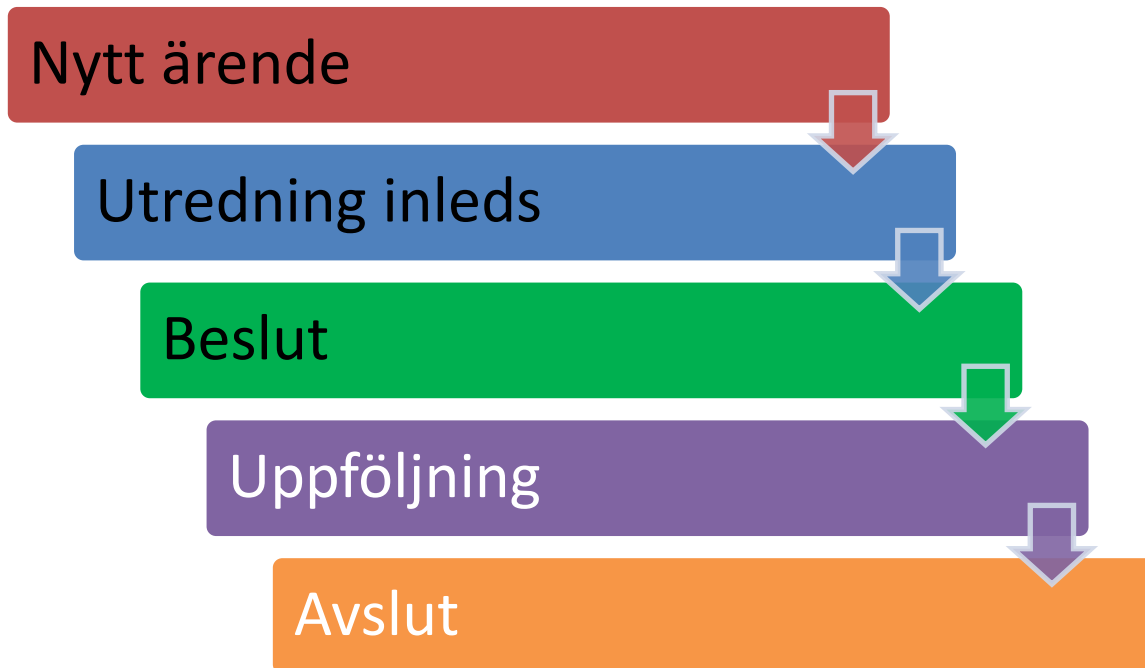
Koppling till styrande dokument

[Göteborgs Stads riktlinje för individuellt ekonomiskt stöd](#)

[Rutin för underrättelse vid antagande om felaktig utbetalning från annan myndighet](#)

[Rutin för underrättelse till Skatteverket vid antagande om felaktig eller ofullständig folkbokföring.](#)

Handläggningsprocessen

Nytt ärende

Inkommande information

Socialtjänsten kan få kännedom om misstanke om en felaktig utbetalning genom;

- Anmälan från allmänheten via telefon, post eller e-post.
- Underrättelse från andra myndigheter eller verksamheter.
- Interna impulser, vanligtvis genom en misstanke av handläggaren inom ramen för utredningen av rätten till ekonomiskt bistånd.
- Uppgifterna kan även grunda sig på en handläggares iakttagelse utanför ramen av utredningen av rätten till ekonomiskt bistånd, till exempel då en handläggare möter en klient som arbetar fast hen uppger sig vara arbetslös.
- Vid interna egenkontroller av olika slag.

Anmälan ifrån allmänheten

Vid anmälan som inkommer till myndigheten ifrån privatperson är det viktigt att uppmärksamma att anmälaren alltid har rätt att vara anonym. I de fall personen redan har uppgett sitt namn ska socialtjänsten informera om att personen inte längre är anonym. Personen kan välja om den ändå vill fortsätta lämna uppgifterna eller avsluta samtalet.

All information som mottagaren får ska dokumenteras. Om uppgiftslämnaren uppger att det finns en hotbild är det viktigt att detta dokumenteras. Om anmälaren är anonym ska det skrivas: anmälaren eller personen i anteckningen och inte kvinnan/mannen eller andra uppgifter som kan avslöja

anmälaren, exempelvis granne. Detta för att den anmälde inte ska ha rätt att få kännedom om vem som har gjort anmälan.

Som ett stöd i arbetet med att ta emot en anmälan ifrån allmänheten om misstänkt felaktig utbetalning finns mallen ”stödfrågor för att ta emot en anmälan om FUT” som stöddokument i Treserva.

Som anmälare har man ej rätt att ta del av uppgifter om ärende inleds eller ej.

Aktualisering i Treserva

Den som får kännedom om att en felaktig utbetalning har skett eller kunde ha skett ska göra en aktualisering om misstänkt FUT. I aktualiseringen skall det framgå vem informationen berör, typ av information och vem som är uppgiftslämnare.

I Göteborgs Stad har respektive socialförvaltning egna upprättade rutiner för hanteringsordning och upprättande av aktualisering beroende på förvaltningarnas organisering.

Förhandsbedömning

När socialtjänsten gjort en aktualisering om misstänkt FUT skall en förhandsbedömning göras. Förhandsbedömningen syftar till att bedöma om det finns grund för att inleda en FUT-utredning om huruvida en felaktig utbetalning skett avseende redan fattade och utbetalda beslut.

Förhandsbedömningen är inte en mindre utredning utan en bedömning av om det finns grund för att inleda utredning. Som stöd kan handläggaren ställa sig frågan: Skulle jag fatta samma beslut om utbetalning om jag vetat om alla omständigheter jag vet nu? Om svaret på denna fråga är ”ja” kan en felaktig utbetalning inte anses ha skett och ställningstagandet blir därmed att inte inleda utredning.

Som stöd vid bedömningen kan genomgång ske av exempelvis personakten eller journalanteckningar. När det finns behov av att utreda ytterligare, **avseende redan fattade och utbetalda beslut** så fattas beslut om att inleda utredning. (se delegationsordning).

Förhandsbedömningen kan leda till:

- Beslut att inleda utredning om felaktig utbetalning. Utredning inleds enligt 14 kap. 2 § SoL om förhandsbedömningen visar att det finns behov av att utreda ytterligare, avseende redan fattade och utbetalda beslut.
- Aktualiseringen kopplas till ett pågående FUT-ärende.
- Beslut att ej inleda utredning. Om förhandsbedömningen leder till att socialtjänsten fattar beslutet att ej inleda utredning registreras detta i aktualiseringen som därefter avslutas.

Beslut att ej inleda utredning

Om förhandsbedömningen som handläggaren gör leder till beslut att inte inleda utredning så dokumenteras detta i aktualiseringen. Beslutet fattas enligt 14 kap 2 § socialtjänstlagen och aktualiseringen avslutas med ”ingen åtgärd”. Av dokumentationen ska framgå att en utredning inte inleds, datum för beslut, skäl till ställningstagande samt namn och befattning på den person som fattat beslutet.

Följande situationer är exempel på när utredningen i regel ej inleds;

- Underrättelser och anmälningar som är uppenbart grundlösa, oläsliga eller rör personer som aldrig varit aktuella inom socialtjänsten. Vid situationer där socialtjänsten mottar en anmälan eller underrättelse där det är uppenbart att den är sänd till fel myndighet eller förvaltning bör anmälan vidarebefordras rätt.
- Enkla korrigeringar. Om förhandsbedömningen visar att en mindre felaktighet skett i närtid. Avser situationer där felaktigheten går att korrigera via en frivillig överenskommelse med den sökande om återbetalning eller via att felaktigheten tas upp i kommande normberäkning.
- När handläggaren vid förhandsbedömningen uppenbart ser att rekvisiten för återkrav och/eller polisanmälan ej föreligger.

Ovanstående information behöver inte kommuniceras med den anmälan gäller.

Hantering av eventuell ansökan om ekonomiskt bistånd

Socialtjänsten behöver parallellt med förhandsbedömning och eventuell utredning om felaktiga utbetalningar ta ställning till hur inkommen information även påverkar en eventuell ansökan om ekonomiskt bistånd. Vid prövning av ekonomiskt bistånd är det särskilt viktigt att beakta uppgifter som inkommit gällande:

- Oredovisade tillgångar.
- Oredovisade inkomster.
- Familje- och eller boendeförhållande.
- Var personen vistas (på annan adress eller i utlandet)

Utredning inleds

Enligt 14 kap 2 § socialtjänstlagen ska socialtjänsten utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Som huvudregel ska socialtjänsten ha den enskildes samtycke för att inleda en utredning om honom eller henne, men en utredning om eventuell felaktig utbetalning är ett undantag från detta då det är en sammanställning av fakta som syftar till att göra det möjligt för nämnden eller delegaten att fatta ett korrekt beslut för att ta tillvara på kommunens intresse.

Detta innebär att det inte föreligger en skyldighet att informera den enskilda att en FUT-utredning har inletts. Däremot skall en kommunikation av utredningen alltid ske med den enskilde inför ett eventuellt beslut om återkrav, se vidare avsnittet kommunikation av återkrav.

FUT-utredningen bedrivs alltid åtskild från en eventuell utredning om rätten till ekonomiskt bistånd. Dock är det viktigt att kommunikation och samverkan sker mellan FUT-utredaren och handläggaren på ekonomiskt bistånd.

En FUT-utredning kan inledas på en annan förvaltning än den som utreder rätten till bistånd.

Samhörighet – ensamstående eller par

Vid en utredning som gäller gifta eller sammanboende par registreras båda parter i en samhörighet i Treserva. Vid samhörighet görs en bedömning vem som lämpligast skall stå som registerledare.

Om socialtjänsten misstänker att två personer som inte utgör en samhörighet, exempelvis syskon eller vänner, har orsakat felaktiga utbetalningar i samförstånd ska två separata utredningar startas.

Huvudregeln är att den som registreras är den som beslutet om ekonomiskt bistånd riktat sig till. I en samhörighet kan det förekomma fall där misstanken om en felaktighet är riktad mot den ena parten men båda två ska ändå registreras då de utgör en ekonomisk enhet i detta sammanhang. Detta förutsätter dock att de var ett par när den felaktiga utbetalningen skedde. Om paret var aktuella för gemensamt ekonomiskt bistånd när den felaktiga utbetalningen inträffade, men är skilda eller separerade när utredningen inleds, ska ärendet ändå registreras i den gemensamma samhörigheten.

Om en person var aktuell för ekonomiskt bistånd som ensamstående när den felaktiga utbetalningen inträffade och sedan är gift eller sammanboende när FUT-utredningen inleds ska utredningen endast omfatta den person som vid tidpunkten var den som mottog den felaktiga utbetalningen.

Beslutet om återkrav gäller solidariskt för båda parter då de båda skrivit under ansökan och intygat att lämnade uppgifter är korrekta. Detta innebär att båda parter är ansvariga för att skulden återbetalas. I dessa fall fattas enbart ett återkravsbeslut. Båda parter får ta del av samma återkravsbeslut och båda är ansvariga för att skulden återbetalas. Att två personer är solidariskt ansvariga för en skuld innebär att en person kan krävas på hela betalningen och att parterna själva ansvarar för hur de fördelar betalningen. Detta kan innebära att den ena parten återbetalar skulden och sedan själv får återkräva hälften av summan från den andra parten.

Akt och diarieföring

Ärende som utreds enligt FUT förvaras i separat pappersakt och hanteras i enlighet med dokumenthanteringsplanen för respektive socialförvaltning.

Inkommande dokument till ärendet från annan myndighet eller den enskilde skall registreras som inkommande handling i Treserva. Handlingar som rör återkrav och polisanmälan förvaras i pappersakt och registreras i FUT-ärendet i Treserva.

Underrättelse till annan myndighet vid antagande om felaktig utbetalning och till Skatteverket vid antagande om felaktig eller ofullständig folkbokföring förvaras däremot i diariet. Se vidare i respektive rutin.

Utredningens innehåll och genomförande

FUT-utredningens avsikt och syfte är att utreda om det skett en felaktig utbetalning och de utredningsåtgärder som vidtas syftar till att utreda just detta.

Utredningsåtgärder

Vid en FUT-utredning behöver en rad kontroller göras för att sammanställa ett beslutsunderlag. Till stor del används samma kontrollmetoder som vid handläggning av ekonomiskt bistånd.

Vanligt förekommande utredningsåtgärder är:

- Granskning av personakt (inkommande handlingar, journalanteckningar och utredningar)
- Registersökningar.
- Samtal med sökande.
- Begäran om kompletterande underlag.

Den enskilde har ett långtgående ansvar att medverka till socialtjänstens utredningar och det gäller även vid en utredning om misstänkt felaktig utbetalning även om den enskilde inte här har samma incitament att delta i utredningen.

Uppgiftsinhämtning enligt lag

Socialtjänsten har rätt enligt 15 kap. 10 § socialtjänstlagen att ta del av uppgifter om förmån, ersättning eller annat stöd åt enskild hos CSN, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, arbetslöshetskassorna. Rätten att ta del av uppgifter från Arbetsförmedlingen respektive Skatteverket regleras enligt 15 kap. 11 § respektive 15 kap. 12 § socialtjänstlagen. För angivna uppgifter krävs inte något särskilt samtycke.

De samtycken som lämnats i samband med ansökan om ekonomiskt bistånd gäller inte vid FUT-utredningen. Om det inom FUT-utredningen krävs andra externa kontakter så skall samtycke inhämtas för detta.

Offentliga uppgifter

Offentliga uppgifter kan inhämtas digitalt inom diverse register såsom exempelvis företags- och personregistret. Andra register som kan vara aktuella är fordon- och fastighetsregister.

Kontroll hos Skatteverket

En kontroll hos Skatteverket kan visa på oredovisade inkomster och tillgångar. Deklarationsuppgifter kan inhämtas direkt ifall underlaget saknas i ekonomiskt biståndsärendet.

Om individen inte medverkar i utredningen

I de fall en individ inte medverkar i utredningen får beslut om återkrav och polisanmälan tas utifrån den information och de underlag som finns. I regel innebär detta att återkravet/polisanmälan avser utbetalt försörjningsstöd för hela perioden som den enskilde utreds för.

Dokumentation av utredning

I Treserva används utredningsmallen, mall FUT-utredning. Utredningsmallen är utformad med hjälptext och exempel på formuleringar. Utredningsmallen är upplagd för att FUT-utredningen kommuniceras med sökande inför ett beslut om återkrav och eller polisanmälan.

Under kommunikering av utredning kan sökande inkomma med uppgifter som tillförs utredningen. Inkomna synpunkter ska bemötas i utredningen och kommuniceras till sökande på nytt.

Beslut

En FUT-utredning kan leda fram till ett beslut om återkrav och/eller en polisanmälan.

Beslut om återkrav

Grunden för återkrav enligt 33 kap. 1 § socialtjänstlagen är att ekonomiskt bistånd har betalats ut på felaktiga grunder eller att socialtjänsten av misstag har gjort en felaktig utbetalning som den enskilde borde ha förstått var felaktig. Det kan röra sig om att en individ har lämnat oriktiga uppgifter, har låtit bli att lämna vissa uppgifter eller på annat sätt har förorsakat att ekonomiskt bistånd har beviljats felaktigt eller har beviljats med för högt belopp.

Socialtjänsten kan återkräva ett för högt utbetalt bistånd även om den enskilde inte hade för avsikt att orsaka en felaktig utbetalning. Det är tillräckligt att den enskilde har lämnat felaktiga uppgifter som orsakat den felaktiga utbetalningen från socialtjänstens sida. Detta skiljer sig åt från en polisanmälan och skadeståndsyrkande som förutsätter att den enskilde uppsåtligt eller av grov oaktsamhet orsakat den felaktiga utbetalningen eller fara för den.

Andra sätt att orsaka en felaktig utbetalning kan vara exempelvis att den enskilde i samband med ansökan om ekonomiskt bistånd redovisar ett manipulerat kontoutdrag eller en manipulerad närvarorapport från en aktivitet. Eller att ansöka om bistånd till en utgift som man inte har haft för avsikt att betala. I det senare fallet ska socialtjänsten styrka att den enskilde inte hade för avsikt att betala utgiften i fråga. Det kan exempelvis röra sig om en person som ansöker om bistånd till en a-kasseavgift utan att vara medlem hos någon a-kassa. Det går dock inte att återkräva det bistånd som inte har gått till avsett ändamål om det var en reell och faktisk kostnad för individen vid tiden för ansökan.

Ett annat exempel kan vara en individ som ansöker om ekonomiskt bistånd samtidigt som individen har sökt ersättning från Försäkringskassan, men detta anges inte vid ansökan om ekonomiskt bistånd. Om individen inte anger detta har socialtjänsten inte haft möjlighet att bevilja mot återbetalning och återfå en retroaktiv utbetalning. Det kan innebära att individen i slutändan erhåller ekonomiskt bistånd och ersättning från Försäkringskassan för samma period.

Socialtjänstens misstag

Med stöd av 33 kap. 1 § 2 st. socialtjänstlagen får socialtjänsten återkräva ekonomiskt bistånd som betalats ut på felaktiga grunder eller med för högt belopp av misstag om personen skäligen borde ha förstått detta. Det innebär alltså att beslut om återkrav kan fattas även om det är socialtjänsten själv som av misstag har gjort en felaktig utbetalning.

I dessa fall krävs att individen skäligen borde ha insett felet. Här är det framförallt uppenbara fel som avses, till exempel när socialtjänsten råkar betala ut ett belopp med en nolla för mycket eller att försörjningsstödet utbetalas dubbelt för en månad.

Vid bedömningen av återkrav enligt detta lagrum bör en restriktiv tolkning göras då det oftast är svårt för utredaren att avgöra om individen insåg eller borde ha insett att denne fick för mycket pengar. Bedömning behöver göras från fall till fall och kan ta utgångspunkt i bland annat:

- Beloppets storlek och resonemanget att ju högre beloppet är desto större anledning att anta att den enskilde insåg eller skäligen borde insett felet.
- Den enskildes egna förklaring.
- Den enskildes mentala hälsa och kognitiva förmåga.
- Om den enskilde har fått del av normberäkningen i samband med beslutet om ekonomiskt bistånd.
- Den enskildes tidigare agerande. En person som tidigare visat på god insikt i hur mycket pengar hen har rätt till eller brukar få per månad, kan även antas inse om hen plötsligt har fått för mycket en månad.

Interna felaktigheter – grund för återkrav saknas i vissa fall

I vissa fall har socialtjänsten brustit i sin handläggning och individen i fråga har beviljats för mycket bistånd men det saknas grund för återkrav. Det kan till exempel vara när en individ har angett en inkomst på sin ansökan om ekonomiskt bistånd, men den som har handlagt ansökan har missat att räkna med inkomsten i normberäkningen. Ett annat exempel kan vara när individen till exempel fyller i på sin ansökan att dennes barn omfattas av ansökan. Individen informerar senare att barnen har rest utomlands och inte längre ska räknas med i ansökan, men handläggaren missar detta och beviljar fortsatt bistånd till barnen. I dessa fall kan det finnas svårigheter att återkräva biståndet och en bedömning behöver göras om grund för återkrav finns.

Hur mycket ska återkrävas?

Så långt det är möjligt ska socialtjänsten beräkna vilket belopp som skulle ha utbetalats om de korrekta uppgifterna i ärendet hade varit kända, eller om socialtjänsten inte av misstag hade betalat ut för mycket pengar. Detta belopp ska därefter stämmas av mot det belopp som faktiskt har utbetalats. Mellanskillnaden utgör då det felaktigt utbetalda beloppet som ska återkrävas.

Det kan dock i vissa situationer vara svårt eller rentav omöjligt för socialtjänsten att med exakthet fastställa hur stort belopp som ska återkrävas, om personen inte medverkar i utredningen. Om det är okänt för socialtjänsten hur stort belopp som har utbetalats felaktigt ska hela det belopp som utbetalats under den aktuella perioden återkrävas.

Ett återkrav kan endast sträcka sig 3 år tillbaka ifrån den dagen återkravsbeslutet fattas enligt socialtjänstlagen 33 kap 5 § SoL.

Kommunicering av återkrav

Innan beslut om återkrav fattas ska utredningen kommuniceras med den enskilde, som ska få tid på sig att bemöta det som framkommit. 1–2 veckor kan anses vara rimlig tid, men bedömning om längre tid kan i vissa fall vara lämplig beroende på det material som kommuniceras, individens förmåga och om det krävs att individen ska komplettera med fler uppgifter. Utredningen kommuniceras företrädesvis skriftligen och mallen för FUT-utredningen är upplagd efter att kommunikering av utredningen skall ske. I vissa fall kan det vara lämpligt att kalla den enskilde till ett möte för att få frågor besvarade. I dessa fall bör den skriftliga utredningen kommuniceras efter mötet.

Det finns inget formkrav på hur den enskildes svar på kommunikeringen ska vara utformat. Vid muntligt svar ansvarar socialtjänsten för att dokumentera den enskildes synpunkter och uppgifter. Dokumentation ska vara tydlig, saklig och återge det som den enskilde har framfört. Utredaren kan med fördel läsa upp det man har dokumenterat för att få bekräftat att det är korrekt uppfattat. Den enskildes synpunkter ska vägas in i det slutliga beslutsunderlaget.

Tabblån som återfinns i Treserva kan med fördel användas för att tydliggöra återkravsbeloppet.

Återkrav i förhållande till polisanmälan

Bestämmelsen om återkrav enligt socialtjänstlagen varken ersätter eller inskränker skyldigheten att göra en polisanmälan och kräva skadestånd om brott misstänks ha begåtts. Ett beslut om återkrav ska fattas oavsett om skadestånd yrkas i polisanmälan eller ej.

Beslutet om återkrav är självständigt i förhållande till polisanmälan och skadeståndsyrkande, vilket innebär att återkravet inte per automatik ska efterges för att polis och åklagare inte anser brott vara styrkt och därför beslutar lägga ned förundersökningen eller för att tingsrätten friar den enskilde från brottsmisstanke.

Preskriptionsreglerna för bidragsbrott skiljer sig i vissa fall från 3-årsgränsen i 33 kap. 5 § socialtjänstlagen vilket innebär att en polisanmälan i vissa fall kan och ska göras även om vi inte har grund för ett återkrav enligt 33 kap. 1 § socialtjänstlagen då tre år har passerat sedan skulden uppstod.

Socialtjänsten kan däremot inte begära dubbel återbetalning vilket innebär att om skadeståndet blir fastställt i en bidragsbrottsdom så ska återkravet efterges för motsvarande belopp.

Delge beslut om återkrav

Klienten ska alltid delges beslutet om återkrav skriftligen.

Överklagning av återkravsbeslut

Frågan om individen kan överklaga ett återkravsbeslut har behandlats av Justitieombudsmannen* (JO) och av dennes beslut framgår att beslut om återkrav enligt 33 kap. 1 § socialtjänstlagen inte är att betrakta som ett bindande förvaltningsbeslut. Enligt JO har ett sådant återkravsbeslut inte några rättsverkningar för individen utan är mer att betrakta som ett så kallat partsbesked där myndigheten uttrycker sin ståndpunkt i frågan om återbetalningsskyldighet. I den händelse individen inte återbetalar är socialtjänsten hänvisad till att väcka talan hos förvaltningsrätten, vilket beskrivs i ett avsnitt längre fram.

* 2015-06-11, dnr 2988-2013

Beslut om polisanmälan

Enligt 6 § bidragsbrottslagen ska socialtjänsten göra en polisanmälan om det finns misstanke om brott. Bestämmelsen innebär en skyldighet att göra en anmälan vid misstanke om bidragsbrott. Innan polisanmälan görs ska utredningen av den felaktiga utbetalningen vara klar och denna ligger till grund för beslutet att polisanmäla. Socialtjänsten är inte skyldig att underrätta den enskilde om att en polisanmälan har gjorts eftersom åtgärden inte är ett sådant förvaltningsbeslut som avses i 33 § förvaltningslagen (2017:900) och faller utanför ramen för myndighetsutövningen.

Förutsättningar för misstanke om brott

Om bedömningen görs att den enskilde genom att lämna en oriktig uppgift medvetet har förorsakat en felaktig utbetalning eller en risk för felaktig utbetalning finns det anledning att anta att ett brott har begåtts. Den enskilde ska ha agerat med uppsåt eller med grov oaktsamhet. För straffansvar ska samtliga objektiva brottsförutsättningar täckas av uppsåt. I de fall förutsättningarna är uppfyllda ska en polisanmälan göras.

Objektiva rekvisit avser den handling som en gärningsman utför, att en person lämnar *oriktiga uppgifter* och därmed orsakar en felaktig utbetalning eller en fara för felaktig utbetalning. Med oriktig uppgift avses inte endast en osann uppgift utan även en ofullständig uppgift, ett partiellt förtigande av sanningen. Vanligtvis sker den oriktiga uppgiften genom att personen lämnar felaktiga uppgifter exempelvis på ansökningsblanketten eller att man utelämnar vissa uppgifter.

Subjektiva rekvisit handlar om att, när det är fastställt att en gärningsman har begått en handling som faller under en straffbestämmelse, så måste gärningsmannen också *anses ha agerat med uppsåt eller grov oaktsamhet* för att kunna straffas. De subjektiva rekvisiten kan förklaras som att personen måste ha insett vad hen gjorde eller att hen i varje fall har haft en aning om att handlingen skulle kunna få en viss konsekvens.

Med *uppsåt* menas den enskildes medvetenhet om och avsikt med sitt handlande. Den enskilde ska medvetet ha lämnat en oriktig uppgift och haft för avsikt att orsaka en felaktig utbetalning. Med *grov oaktsamhet* menas en medveten oaktsamhet, det vill säga att personen är medveten om att det som hen gör kan få vissa konsekvenser. Till exempel en person som är medveten om att uppgifterna på ansökan inte stämmer helt och hållet, men att personen chansar och ändå lämnar dessa uppgifter. Att den enskilde inte visste om att gärningen var brottslig eller att hen trodde att hen inte kunde dömas till ansvar saknar betydelse och fråntar inte individen från ansvaret för sitt handlande.

Farebrott

Bidragsbrott är konstruerat som ett så kallat farebrott, vilket innebär att brottet fullbordas inte bara när den oriktiga uppgiften faktiskt leder till en felaktig utbetalning utan även när det finns fara för felaktig utbetalning.

Det ska röra sig om konkret fara, vilket normalt anses föreligga om den oriktiga uppgiften, eller avsaknaden av uppgiften, sannolikt inte skulle upptäckas vid den normala rutinmässiga kontroll som socialtjänsten utför vid utredning av rätten till ekonomiskt bistånd. Det finns därmed i allmänhet inte någon konkret fara om felaktigheten avser en sådan uppgift som socialtjänsten alltid kontrollerar.

Frivillig rättelse

I bidragsbrottslagen finns en bestämmelse som gäller frivillig rättelse och denna innebär en möjlighet för den som har lämnat en oriktig eller ofullständig uppgift att gå fri från straff om individen frivilligt rättar uppgiften innan utbetalningen har skett.

Strafffriheten förutsätter att den korrigerade uppgiften leder till att förutsättningar finns för att ett korrekt beslut kan fattas. Rättelsen måste göras innan beslutet fattas. Strafffriheten förutsätter frivillighet i strikt mening. Om den enskilde fått veta att man kommer att bli föremål för granskning eller utredning om felaktig utbetalning, kan de åtgärder man då vidtar normalt inte sägas ha skett frivilligt. Frivilligheten innebär således att rättelsen görs utan yttre påverkan, risk för upptäckt eller straff.

Skadestånd

Polisanmälan ska även omfatta ett skadeståndsyrkande där skadeståndet motsvarar det belopp som har betalats ut felaktigt. Skadeståndskrav ska inte göras om den felaktiga utbetalningen är återbetald eller reglerad på annat sätt, eller om det avser ett farebrott.

Om åtal väcks får socialtjänsten frågan om man önskar att åklagaren yrkar på skadestånd för socialtjänstens vägnar. Då detta inte alltid sker är det bra att framhålla i polisanmälan att man önskar få information från polis och åklagare kring vad som händer i ärendet. Beroende på framgångarna med återkravsbeslutet kan socialtjänsten välja att vidhålla sitt yrkande på skadestånd eller välja att efterge skadeståndskravet. Skadestånd kan tilldömas endast om den åtalade blir dömd för brottet. Om tingsrätten dömer ut skadestånd kan socialtjänsten ansöka om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten. Ansökan till Kronofogdemyndigheten sker inte automatiskt utan socialtjänsten måste själva göra ansökan när domen vunnit laga kraft.

Registrering av polisanmälan i Treserva

I mallen polisanmälan sammanställs relevanta uppgifter som framkommit i FUT-utredningen. Det är viktigt att anmälan innehåller den information som är nödvändig för att polis och åklagare ska kunna starta och genomföra en utredning utan att behöva begära kompletteringar av sådan information som var känd vid anmälningstillfället. Det är också viktigt att anmälan innehåller en beskrivning av händelseförloppet i det aktuella ärendet. Utredningen ska även svara på om individen har fått tillfredsställande information om vilka regler som gäller vid ansökan om ekonomiskt bistånd och om individen varit medveten om konsekvenserna av sitt handlande.

I beslutsformuleringen ska framgå period och av vilken anledning bidragsbrott misstänks. För att underlätta uppföljningen av polisanmälan ska ärendenumret i Treserva anges i anmälan samt vid kontakt med polisen. Beslutsfattare är den som har delegation att fatta beslutet, kontrollera den egna förvaltningens delegationsordning om du är osäker. Polisanmälan och bilagor ska gås igenom av delegat som också skriver under anmälan innan den skickas iväg. Ärendenummer från polisen skall dokumenteras i ärendet.

Uppföljning

När ett beslut om återkrav och/eller polisanmälan har fattats så skall beslutet följas upp och förändringar dokumenteras.

Uppföljning av polisanmälan

Polis och åklagare ska underrätta socialtjänsten om deras beslut att exempelvis inte inleda en förundersökning men för säkerhets skull bör beslut om polisanmälan följas upp regelbundet för att få återkoppling om huruvida en förundersökning lagts ner, om åtal har väckts etcetera. Vid kontakt med polisen anges K-nummer för polisanmälan.

Dom

Om individen döms till skadestånd kommer detta att meddelas skriftligen från tingsrätten. Kontakt kan tas med tingsrätten efter ca tre veckor för att höra att domen har vunnit laga kraft. När domen vunnit laga kraft kan ansökan om verkställighet göras. I samband med kontroll om en dom vunnit laga kraft bör även ett laga kraft-bevis begäras från tingsrätten då Kronofogdemyndigheten ej betalar ut inkomna medel om vi inte påvisar att domen har vunnit laga kraft.

Uppföljning av återkrav

När ett återkravsbeslut enligt 33. kap 1 socialtjänstlagen fattas så ska alltid klienten delges beslutet. Nedan beskrivs hur processen i arbetet med återbetalning av återkravsbeslut enligt FUT sker samt vilka faktorer som påverkar handläggningen.

1. Om individen/hushållet är fortsatt aktuell på försörjningsstöd

När klienten är fortsatt aktuell på försörjningsstöd är grundinställningen att ingen fakturering ska ske av återkravsbeloppet, beslutet om återkravet ska dock alltid kommuniceras med klienten.

När ärendet läggs på bevakning lämnas återkravsbeslutet utan åtgärd i "kransen" då ingen fakturering ska ske. Av vilken funktion och med vilken tidsintervall bevakning sker av om klienten avslutas på försörjningsstöd styrs av respektive socialförvaltnings interna rutiner.

Om klienten hör av sig och vill gör en återbetalning kan mindre belopp bli aktuellt. Dialog behöver då ske kring återkravets storlek och rimligt månadsbelopp för att sökande ska klara sitt uppehälle. En frivillig återbetalning ska aldrig försätta klienten i en nödsituation och ansökan om akuta matpengar. Möjligheten till frivillig inbetalning medan man har försörjningsstöd ska därmed tillämpas restriktivt.

2. Om individen/hushållet är avslutad på försörjningsstöd

Återkravsbeslutet ska vara kommunicerat med klient. Kontakt tas med sökande för en dialog om frivillig återbetalning, eventuellt månadsbelopp utifrån vilket betalningsutrymme som föreligger.

Dialogen kring eventuell frivillig inbetalning och betalningsutrymme ska alltid ske innan fakturering görs.

3. När klienten medverkar till frivillig återbetalning

Dialog behöver ske med klient utifrån storleken på återkravet samt månatligt återbetalningsbelopp. Ifall klienten saknar möjlighet att återbetala återkravet enligt 3-års regel ska information lämnas att utredning av betalningsförmåga kommer ske. En frivillig överenskommelse om återbetalning kan ske parallellt som betalningsförmåga utreds.

4. När klienten inte medverkar till frivillig återbetalning

När klienten ej medverkar till en frivillig återbetalning ska detta dokumenteras i journalen. I de fall klienten inte går att nå ska kontaktförsök ske vid upprepade tillfällen både via brev och telefon. När klienten ej frivilligt återbetalar ett återkrav sker en utredning av klientens betalningsförmåga.

5. Betalningsförmåga

Vid utredning av betalningsförmåga undersöks klientens betalningsutrymme. För att göra en uppskattning av klientens betalningsutrymme så görs en normberäkning i FUT-ärendet.

Exempel på utredningsåtgärder som sker är:

- Kolla statliga ersättningar
- Kolla InfoTorg
- Begära in kontoutdrag, inkomstuppgifter samt underlag på utgifter från den enskilde
- Begära utredningsrapport från Kronofogden
- Om den enskilde har en arbetsinkomst kan månadsuppgifter begäras in från Skatteverket

I de fall klienten inte medverkar till utredning av betalningsförmåga så tillämpas ett omvänt förhållande det vill säga hur ser avsaknad av hjälpbehov ut?

- Har socialnämnden fått information om hyres- eller elskulder?
- Har klienten ansökt om ekonomiskt bistånd efter avslut av ärende?
- Är klienten fortsatt folkbokförd i staden?
- Vad finns det för offentliga uppgifter om inkomst/kapital/tillgångar? Finns det försäljningsbara tillgångar såsom exempelvis bil?

Om det framkommer att klienten ej har ovanstående skulder eller uppburit ekonomiskt bistånd så finns grund för antagandet att klienten har klarat sin försörjning genom egna inkomster och betalningsförmåga föreligger.

6. Tjänsteutlåtande om ersättningstalan

Efter utredning av betalningsförmåga sker dialog med arbetsledning om ärendet ska upp till utskottet för beslut om ersättningstalan. Beslut om ersättningstalan gällande återkrav 33. kap 1 socialtjänstlagen fattas av utskottet i aktuell socialförvaltning.

I tjänsteutlåtandet ingår uppgifter från utredning om felaktiga utbetalningar samt de uppgifter som framkommit gällande klientens betalningsförmåga.

7. Efter beslut från utskottet

Efter utskottsbeslut görs en ansökning om ersättningstalan till förvaltningsrätten. Vid ersättningstalan bifogas följande handlingar:

- Tjänsteutlåtande med utskottsbeslut
- Grundutredning FUT
- Utredning av betalningsförmåga
- Alla bilagor som förekommer i utredningen och andra underlag ska bifogas.

8. Dom från förvaltningsrätten

Hos förvaltningsrätten sker prövning av ersättningstalan om fastställande av återkravet. Vid fastställande tas kontakt med Socialt inkasso för vidare hantering.

Vid icke gynnande beslut så saknas möjlighet att driva in återkravet via ersättningstalan. Har polisanmälan gjorts med skadeståndsanspråk så avvaktar vi utfall av domstolsbeslut.

Nedskrivning av återkrav sker först efter att både avslag av ersättningstalan samt skadeståndsanspråk

9. När ärendet lämnats över till inkasso

När ärenden skickas över till inkasso så överlämnas handlingar i ärendet. När ärendet återfinns hos inkasso så sker uppföljning av inbetalning därifrån.

Kraveftergift

Beslut att efterge ett återkrav kan fattas av två olika anledningar:

1. Till följd av att det framkommit uppgifter som visar att återkravsbeslutet varit helt eller delvis inkorrekt, eller
2. Till följd av att tre år passerat sedan skulden uppkom.

Enligt 33 kap. 6 § socialtjänstlagen får socialtjänsten helt eller delvis efterge ersättningsskyldighet som föreligger enligt 33 kap. 1 § socialtjänstlagen. Socialtjänsten ska efterge om det framkommer uppgifter som visar att beslutet varit helt eller delvis inkorrekt. Socialtjänsten bör efterge återkravet om det är uppenbart att den enskilde inte får betalningsförmåga inom tre år från det att den felaktiga utbetalningen skedde. Bedömningen kan grunda sig på om den enskilde har pension och saknar betalningsförmåga, har sjukersättning och saknar betalningsförmåga eller har långvarigt nedsatt arbetsförmåga.

När tre år har passerat sedan utbetalningen av biståndet skedde saknas möjlighet att driva ärendet till domstol. Om det finns en pågående frivillig återbetalning kan denna löpa på, men i de fall då det saknas en pågående frivillig återbetalning avslutas ärendet.

Avslut av återkrav

Ett återkrav avslutas på ett av följande sätt:

Inbetalning - Inbetalning kommer till socialtjänsten. Inbetalningen kopplas till beslut om återkrav. När återkravet är helt inbetalt avslutas återkravsbeslutet.

Beslut om eftergift enligt 33 kap 6 § socialtjänstlagen, se delegationsordning. Se orsak ovan. Socialtjänsten fattar beslut om eftergift för att avsluta återkravet.

Avslut av ärende

Ett ärende får hållas öppet så länge det finns ett intresse från socialtjänstens sida att utreda eller att bevaka ärendet. När det inte längre finns intresse att utreda ett ärende vidare eller följa upp det ska ärendet avslutas och relevant avslutningsorsak ska väljas enligt beskrivningarna nedan. Informera klienten muntligt eller skriftligt att ärendet är avslutat och av vilken orsak, samt journalför detta.

Observera att ärende där socialtjänstens ersättningsanspråk har reglerats av domstol (vid skadestånd eller ersättningstalan) så har förvaltningen generellt sätt 10 år på sig från avkunnad dom till dess av domen preskriberas och ej längre kan användas som exekutionstitel vid ansökan om indrivning hos Kronofogdemyndigheten.

Besluts-koder vid avslut av FUT ärende

Återbetalning – återkrav	Individen har återbetalat hela beloppet enligt beslut om återkrav.
Återbetalning – skadestånd	Individen har återbetalat efter dom om skadestånd.
Återbetalning – ersättningstalan	Individen har återbetalat efter dom från FR.
Avslutas utan åtgärd – interna fel	Saknas grund för återkrav och/eller polisanmälan exempelvis p.g.a. interna felaktigheter i handläggningen av ekonomiskt bistånd.
Eftergift 3 årsgräns	Återkravsärendet går inte längre att driva in till följd av att det gått för lång tid och inget skadestånd har yrkats.
Eftergift – annan orsak	Exempelvis vid beslut om återkrav som fattats på felaktig grund eller när återbetalningsförmågan inte bedömts finnas inom tre år.

Bilaga 1

Ersättningstalan

Om den enskilde inte frivilligt betalar sitt återkrav kan socialtjänsten väcka talan hos förvaltningsrätten i enlighet med 33 kap. 4 § socialtjänstlagen. Socialtjänstens beslut om återkrav saknar exekutionstitel till dess att ansökan om ersättningstalan har bifallits i domstol. Värt att notera är att det faktum att en frivillig avbetalningsplan har upprättats mellan den enskilde och socialtjänsten inte anses vara ett hinder för att väcka ersättningstalan, se exempelvis dom från kammarrätten i Stockholm gällande mål nr. 5638-17.

Följande kriterier måste vara uppfyllda för att socialtjänsten ska kunna väcka talan om ersättning hos förvaltningsrätten:

1. Talan måste väckas inom tre år från det att biståndet har betalats ut.
2. Innan talan väcks är socialtjänsten skyldig att utreda individens möjlighet att återbetala biståndet. Utredningen ska visa om individen genom att återbetala skulden helt eller delvis kan klara sin försörjning och livsföring i övrigt.
3. Socialtjänsten måste även ta hänsyn till eventuella synnerliga skäl som talar emot ersättningsanspråket.

Beslut om ersättningstalan, av återkrav enligt 33:1 socialtjänstlagen, ska fattas av delegat som anges i delegationsordningen för respektive förvaltning. Då beslutet i nuläget är ett utskottsbeslut ska ett tjänsteutlåtande skrivas som underlag för utskottets beslut. Underlaget kan sedan användas ifall talan om ersättning ska lämnas till förvaltningsrätten.

En dom från förvaltningsrätten som fastställer ersättningsskyldighet är i likhet med en dom gällande bidragsbrott en exekutionstitel som kan användas i det fall socialtjänsten beslutar att skicka ärendet för indrivning till Kronofogdemyndigheten.

En dom vinner laga kraft när den har delgivits alla parter och tiden för överklagande har passerat. Först när domen vunnit laga kraft ska en ansökan om verkställighet (indrivning) skickas till Kronofogdemyndigheten.

Bilaga 2 Sekretess

En FUT-utredning omfattas av samma sekretessbestämmelser som socialtjänstens övriga myndighetsutövning. Grundprincipen är att kontroller och utredningskontakter genomförs med samtycke från den enskilde. Inom ramen för en FUT-utredning finns däremot en möjlighet att i de fall den enskilde inte medverkar genomföra vissa utredningsåtgärder utan samtycke. Externa kontakter utan samtycke ska ske först efter samråd med förvaltningsjurist på aktuell socialförvaltning.

Utredningsåtgärder utan samtycke

Socialnämnden har utan samtycke från den enskilde möjlighet att inhämta uppgifter från annan myndighet som regleras enligt 15 kap. 10,11,12 § socialtjänstlagen, se avsnitt uppgiftlämnade mellan myndigheter. Socialnämnden kan även utan samtycke tillämpa 15 kap 4 § Socialtjänstlagen för att inhämta uppgifter från annan kommun som syftar till att undvika felaktiga utbetalningar. Se vidare avsnitt sekretess mellan förvaltningar i Göteborgs Stad eller annan kommun.

För att kunna fullgöra sina uppgifter kan det ibland vara nödvändigt i FUT-utredningen att ta kontakt med och därmed lämna ut uppgifter till exempelvis en annan myndighet. Socialtjänsten tar i dessa fall kontakter med stöd av 10 kap. 2 § OSL. De kontrollmetoder som förutsätter att en utredare behöver ta med stöd av 10 kap. 2 § OSL ska utföras restriktivt. Socialtjänsten ska i första hand utreda ärendet utifrån den information som går att inhämta genom kompletteringar från den enskilde. Om socialtjänsten behöver ta kontakt med någon annan myndighet eller extern part bör möjligheterna till att få samtycke från den enskilde prövas först.

Ett exempel på när det kan finnas skäl att använda detta lagrum är när socialtjänsten har fastställt att det har skett en felaktig utbetalning men man kan inte fastställa exakt vilken period som avses. Vid kontroll av taxeringsuppgifter framgår att en person under föregående år har haft inkomster som inte har redovisats i samband med ansökan om ekonomiskt bistånd.

I dessa fall finns möjlighet att begära in uppgifter från Skatteverket utan samtycke för information kring inkomst per månad. Nämnden kan också behöva kontakta ansvarig arbetsgivare för att fastställa vilka månader inkomsten avsåg. Om en sådan kontakt behöver tas enligt 10 kap. 2 § OSL ska ett ställningstagande dokumenteras i en journalanteckning. Observera att arbetsgivaren i sin tur ej är skyldig att lämna ut uppgifter till socialtjänsten för att en kontakt tagits utifrån 10 kap 2 § OSL. Det samma gäller även för situationer där kontakt tagits med annan myndighet eller nämnd utifrån 10 kap 2 § OSL. Nämnden eller myndigheten som kontakt tagits med får här i sin tur pröva om information kan utelämnas.

Sekretess mellan förvaltningar i Göteborgs stad eller annan kommun

Enligt 15 kap. 4 § socialtjänstlagen ska socialtjänsten på begäran av annan myndighet lämna uppgifter till denna om utbetalad ekonomisk hjälp, om syftet är att undvika att felaktiga utbetalningar sker. Detta gäller enbart för att förhindra felaktiga utbetalningar och används främst i den pågående utredningen om rätten till bistånd. I paragrafen anges även att om kommunens uppgifter inom socialtjänsten fullgörs av flera nämnder ska varje sådan nämnd, i den utsträckning det begärs, till de övriga lämna uppgifter om att en person är aktuell i ett ärende inom socialtjänsten.

I Göteborgs Stad har socialnämnderna tillgång till denna information i Treserva. Ifall socialförvaltning A får ett muntligt samtycke att kontakta socialförvaltning B krävs att individen lämnar ett muntligt samtycke även till B för att uppgiften ska kunna lämnas från B till A. I de fall det inkommer ett skriftligt medgivande behöver båda socialförvaltningar ta del av det med anledning av att båda lämnar sekretessbelagd information.

Uppgiftslämnande mellan myndigheter

Olika myndigheter har olika sekretessbrytande bestämmelser som innebär att de kan begära uppgifter från varandra. Vid begäran av uppgifter ska myndigheten hänvisa till gällande lagrum.

Socialtjänsten har möjlighet att inhämta uppgifter enligt 15 kap. 10,11,12 § socialtjänstlagen. Följande myndigheter omfattas av bestämmelsen: Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan, arbetslöshetskassorna, Arbetsförmedlingen, Skatteverket och Pensionsmyndigheten. I Förordning (2008:975) om uppgiftsskyldighet i vissa fall enligt socialtjänstlagen (2001:453) anges i 2-4 § samt 7 § vilka uppgifter hos respektive myndighet som socialnämnden har rätt att ta del av.

Uppgiftsskyldigheten är en sådan sekretessbrytande bestämmelse som avses i 10 kap. 28 § OSL.

Vid begäran av uppgifter från andra myndigheter har nämnden även möjlighet att hänvisa till generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL. Generalklausulen **gäller inte hälso- och sjukvård och socialtjänsten**. Detta innebär att andra myndigheter inte kan begära att ta del av uppgifter som skyddas av socialtjänstsekretess och hälsosjukvårdssekretess.

Om den enskilde inte går att nå kan kontaktuppgifter behöva inhämtas från annan myndighet för att kunna delge personen ett beslut. Enligt 10 kap. 26 § OSL hindrar inte sekretessen att en uppgift om en enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats lämnas till en myndighet om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (2010:1932).

Ytterligare gäller lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen för följande myndigheter:

- Migrationsverket
- Försäkringskassan
- Pensionsmyndigheten
- Skatteverket
- Kronofogdemyndigheten
- Centrala studiestödsnämnden
- Arbetsförmedlingen
- arbetslöshetskassorna

Även kommunen omfattas numera av underrättelseskyldigheten, till skillnad från tidigare då kommunen endast kunde ta emot underrättelser. Se vidare, [rutin underrättelse vid antagande om felaktig utbetalning från annan myndighet](#).

Sekretess mot part

Individen är part i ärendet och har i de allra flesta fall rätt att ta del av sin dokumentation hos socialtjänsten. En handling får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det är av allmänt intresse att det är av synnerlig vikt att materialet inte röjs. Det kan exempelvis vara när en polisanmälan har gjorts.

I de fall individen begärt att få ta del av handlingarna, och bedömningen görs att det inte ska lämnas ut till densamma, ska ett avslagsbeslut gällande begäran fattas med hänvisning till 10 kap 3§ OSL.

I de fall det rör en polisanmälan görs även en hänvisning till förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 § OSL.

Sekretess för att skydda anmälaren regleras i 26 kap. 5 § OSL och en sekretessprövning behöver även göras enligt denna paragraf om det kan antas *”att fara uppkommer för att den som har lämnat uppgiften eller någon närstående till denne utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs”*.

Bilaga 2, information om polisens arbete

Polis eller åklagare ska normalt inleda en förundersökning så fort det finns anledning att anta att ett brott har begåtts. En förundersökning behöver inte inledas eller kan läggas ner om:

- ✓ Det är uppenbart att brottet inte går att utreda.
- ✓ Fortsatt utredning skulle bli så dyr att det inte står i rimlig proportion till brottet och om man kan anta att brottet inte skulle leda till svårare påföljd än böter.
- ✓ Den anmälda handlingen inte bedöms vara brottslig.
- ✓ Brott inte kan bevisas.
- ✓ Brottet är preskriberat.
- ✓ Den enskilde lämnat landet för gott eller har avlidit.

Om polis eller åklagare bedömer att bevisen inte är tillräckligt starka för att väcka åtal fattas beslut om att förundersökningen läggs ner. I dessa fall bör socialtjänsten kontakta den som fattat beslutet för att diskutera orsaken, och om socialtjänsten har en annan bedömning finns det möjlighet att begära överprövning av beslutet.

Förundersökningssekretess

En polisanmälan och andra handlingar som tillhör polisanmälan omfattas enligt 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen OSL (2009:400) av förundersökningssekretess hos polis och åklagare. Förundersökningssekretess innebär att uppgifter i en förundersökning i brottmål är sekretessbelagda om det kan antas att syftet med beslutade eller planerade åtgärder i utredningen motverkas om uppgiften blir offentlig. Om den enskilde vänder sig till socialtjänsten och vill veta om hen har blivit polisanmäld ska en sekretessbedömning göras. Socialtjänsten behöver alltid pröva den enskildes begäran om att få ta del av handlingar och fatta ett beslut avseende detta.

Beslut om förundersökningsbegränsning

Förundersökningsbegränsning innefattar de fall då polis eller åklagare avstår från att utreda ett brott eftersom den misstänkte är misstänkt för så många brott att straffet inte skulle påverkas av att man utreder ytterligare ett. Förundersökningen avslutas i dessa fall utan att åtal väcks.

Beslut om åtalsunderlåtelse

En åtalsunderlåtelse betyder att brottet utreds men inte leder till åtal och rättegång. Åtalsunderlåtelse har samma verkan som en dom. Åtalsunderlåtelse beslutas när åklagaren anser att man kan väcka åtal för brottet eftersom det står klart att brottet begåtts, exempelvis om den misstänkte har erkänt. Åklagaren får besluta om åtalsunderlåtelse under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts. I dessa fall fastställs inte socialtjänstens skadestånd. En högre åklagare kan ompröva åklagares beslut och begäran om överprövning ska ske i undantagsfall.

Beslut att väcka åtal

Om en åklagare bedömer att bevisen är så pass starka att åklagaren kan anta att den misstänkte kommer att fällas för brottet ska åtal väckas. Åklagaren lämnar då in en stämningsansökan till tingsrätten

Om socialtjänsten anser att skälen för åklagarens eller polisens beslut om att inte inleda förundersökning eller att lägga ner förundersökningen är felaktigt bör socialtjänsten begära överprövning av beslutet. Blankett för detta finns på Åklagarmyndighetens hemsida. [Se länk.](#)

En begäran om överprövning ställs till den myndighet som fattat beslutet. Innan en begäran om överprövning görs bör socialtjänsten diskutera med polisen eller åklagaren om det har framkommit några nya uppgifter i deras utredning som socialtjänsten inte har tagit del av. Om det finns grund för det kan förundersökningsprotokollet begäras ut för att kunna avgöra om det finns anledning att överpröva nedlägningsbeslutet (35 kap. 8 § OSL).

Begäran om överprövning ska innehålla följande uppgifter:

- vem som gör begäran
- vilket ärende det avser, ange diarienummer samt
- anledningen till varför socialtjänsten anser att beslutet ska överprövas.

Domstolens arbete

När åtal har väckts överlämnas ärendet till domstol. Domstolens uppgift är att pröva om åklagaren med hjälp av utredningen kan bevisa att den åtalade har begått det brott som åklagaren påstår. Ärendet prövas vid en huvudförhandling. Vid en huvudförhandling i ett brottmål beslutar domstolen om den tilltalade, det vill säga den som är misstänkt och åtalad för ett brott, är skyldig. Påföljden avgörs också. Om det står bortom all rimligt tvivel att brott har begåtts döms den åtalade och skadestånd kan i sådant fall tilldömas socialtjänsten. Tingsrättens dom kan överklagas till hovrätten. I vissa fall krävs det prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva målet. Hovrättens dom kan i sin tur överklagas till Högsta domstolen. Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett mål.

Att höras som vittne eller sakkunnigvittne

En handläggare från socialtjänsten kan kallas till domstolen för att höras som vittne eller sakkunnigvittne. Som vittne kommer handläggaren höras om vad den åtalade har gjort, vilken information hen har fått i kontakten med socialtjänsten m.m. Handläggaren kan även höras som sakkunnigvittne. En sakkunnig är någon som är expert inom ett visst område och som kan kallas in för att förklara något specifikt. I detta fall kan det handla om att förklara vilka regler som gäller för den som söker ekonomiskt bistånd eller vilka kontroller som görs i samband med ansökan. I Sverige föreligger vittnesplikt vilket innebär att den som kallas som vittne är skyldig att vittna. Detta regleras i 36 kap. rättegångsbalken (1942:740). Vittnet ska avlägga ed och lämna uppgifter under straffansvar. Under vittnesförhöret gäller inte sekretessen. Den som är kallad att vittna och inte inställer sig kan bli personligen vitesbelagd.

Den som blir kallad som vittne ska förbereda sig inför förhöret. Man kan kontakta den som begärt vittnesförhöret för att ställa frågor. Vittnet ska ta reda på vad det är för frågor man förväntas svara på. Vittnet bör av rätten begära ersättning för kostnader såsom förlorad arbetstid och resor.

Källor och referenser

[Om rättsprocessen \(aklagare.se\)](https://aklagare.se)

[Offentlighets- och sekretesslag \(2009:400\) Svensk författningssamling 2009:2009:400 t.o.m. SFS 2022:143 - Riksdagen](#)

[Bidragsbrottslag \(2007:612\) Svensk författningssamling 2007:2007:612 t.o.m. SFS 2019:652 - Riksdagen](#)

[Lag \(2008:206\) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen Svensk författningssamling 2008:2008:206 t.o.m. SFS 2019:653 - Riksdagen](#)

[Socialtjänstlag \(2001:453\) Svensk författningssamling 2001:2001:453 t.o.m. SFS 2021:1314 - Riksdagen](#)

[Förordning \(2008:975\) om uppgiftsskyldighet i vissa fall enligt socialtjänstlagen \(2001:453\) Svensk författningssamling 2008:2008:975 t.o.m. SFS 2021:1262 - Riksdagen](#)

[Förvaltningslag \(2017:900\) Svensk författningssamling 2017:2017:900 t.o.m. SFS 2019:981 - Riksdagen](#)

[Kommunallag \(2017:725\) Svensk författningssamling 2017:2017:725 t.o.m. SFS 2019:835 - Riksdagen](#)